

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА IV СВЕСКА II

NACIONALNA

ЗА ФЕБРУАР

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

Проф. ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА.

1898.

APVH

UNIVERSITET

PRAG

UNIVERSITETSKÁ BIBLIOTEKA

UNIVERSITETSKÁ BIBLIOTEKA

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

К О Л О
КЊАЗУ-ЦЈЕСНИКУ

(Шјева се као: „У Ивана Господара.)

Анџар, сабља, топ и пушка:
Срце храбро, снага мушка;
Храбра војска, народ врли —
Све то, Књаже, Тебе грли.

Бојна поља и мегдани,
Дуга борба, ратни дани,
У положај доста тешки,
Ките Теби дух витешки.
И сувише златно перо,
Мили Књаже, тврда вјеро,
Уз ког б'јеле виле стоје,
Кити дивно име Твоје.

Па нам живи, орле сиви!
И Владару милостиви.
У Теби је наша нада,
А са Тобом Бог и правда.

СЛАВА КНЕЗ-НИКОЛИ I.

— приликом рођен-дана 1897. —

Слава Теби, Црне Горе Кнеже,
„Дични Кнеже и српски витеже!“
Слава Теби, добри, бојни оче,
Усамљеног Српства браниоче!
Слава Теби, Црне Горе главо,
Наш поносе, наша веља Славо!
Слава Теби, по хиљаду пути,
Владаоче, ал' Арслане љути!
Ој, Слава Теби српског неба звјездо!
— Слава земљи, која ти је гњездо!

CRNOJEVIĆ

Богдан - Крајишник.

30-ТО — ГОДИШЊИЦА ЦЕТИЊСКЕ ЧИТАОНИЦЕ

У оно доба, када наш сретни Владалац, Књаз-Господар, савивши на вријеме ратни барјак, по својој великој жељи за бољитком народним почео бијаше у земљи велико дјело корјенитог препорођаја државног, осјетио међу своје гвоздене јунаке живу потребу знања и науке, те свом снагом прегнуо да доведе земљу у ред овијех напреднијех народâ, који свијесно разумију своја права и своје дужности, у то доба, велимо, а отрагу 30 година. Он — Књаз-Господар, би зачетником зиђања онда маленог, по сада, Богу хвала, величанственог споменика јавног рада друштвеног установе Цетињске Читаонице, која је у низу од 3 деценијума морала својим животом пролазити пут лагано и доста тешко, али је зато дала велики покрет, како у сфери културне мисије, тако и јавнога живота и рада друштвеног.

Тешко је било онда, када се још осјетити могаше воњ пушчаног дима, привијати норме културе и васпитања на дух убојитог Црногорца, али сама појава друштвене установе у оно доба даје нам право претполагати силни наравствени покрет, и осјетити ону снажну духовно-моралну везу, која сачињава основ друштвеног живота и јача услов за успјех велике мисије, којом је ондашње малено друштво развијало дух и слободу, љубав братинску и лијепе жеље у начелима истине и правде, општу ствар, а не инстинктивни егоизам — вјеру и наду сретније будућности.

Почетак је половина цјелине, сваки је почетак тежак, а све зависи од почетка. И ми сада баш преносимо се

мислено на тај почетак и у нас се сасвим природно изазивају благодарна осјећања, јер нам се мисли заустављају на оне благодатне основе нашег духовног просвећења, које никоше из оне прве друштвене везе, толико снажне и моћне, да се све јаче гранала и развијала, те створила и мању друштвену заједницу, са њом се срела, удружила и продужила своју стару задаћу и тако :

Милостъ и истина срътоствєся, правда и миръ обლობызастєся“
(Давидъ, 84, 11).

17. Децембра прошле године и старо друштво „Цетињска Читаоница“ и младо „Горски Вијенац“ спојише се економно у једну цјелину, па спојени ето сада заједнички испуњују дуг признања, и, одајући достојну пошту како свим оним првим иницијаторима, који засноваше значајно удружење, тако и доцнијим, који пружише моћ и снагу, да то удружење одрже и сачувају до данашњих сјајнијих прилика прослављају на свечани начин 8. Фебруара тридесетогодишњицу културног живота и рада Цетињске Читаонице.

CRNOJEVIĆ
За све ово постојао је нарочити програм.

На два дана прије прославе, од стране обадвају друштава, изаслата је била нарочита депутација у Подгорицу, да се поклони Његовом Височанству Књазу, и замоли свог Високог Покровитеља, Његову Свјетлост Књаза Мирка, да прими лично учешће у овој прослави. Високи Покровитељ се радосно одазвао друштвеној жељи и у пратњи депутације дошао је на челу друштву.

Свечаност је отпочета 7. Фебруара.

Тога дана послје подна здање „Зетскога Дома“ било је окићено ловоровим вјенчевима и заставама, а пред вече илуминирано.

У 8 сати у вече, кад је позоришна дворана дупке пуна била народа обадвојег пола, појавио се Његова Свјетлост Књаз Мирко, предусретен с урнебеским „Живио!“ и свирањем војничке музике Његовог марша. За

овим отпочела се престава „Пријатељи.“ позоришни комад Лазаревићев, којег су одиграли друштвени дилетанти, уз добровољно судјеловање Г-це Аргире Теодоридес. Чести аплаузи публике били су изрази општег одобравања пријатних утисака. Иза овога један друштвени члан прихватио је гусле јаворове, па уз струне запресио у Бога здравље Књазу-Господару, Узвишеној Књагињи и свему Дому Њихову, па је развио пјесму о чувеном боју трњинскоме. Гипкост прстију изазивала је најдивнију хармонију звукова, коју су пратили ријечи јуначке пјесме, те налазили живо саучешће у осјећајима код нашег народа, којему су гусле најмилија музика.

За овим је настала игранка различитијех српскијех и свјетскијех игара, која се дуљила до послије поноћи. У одморима поткрепљавала се публика различитим напитцима, који су се у нарочитој соби могли добити.

Сјутра-дан, 8. Фебруара, сви чланови, под водством свог Високог Покровитеља, ишли су у Влашку Цркву, отстојали свету лeтyргију и благодарење, помоливши се Богу за здравље и сретан живот свога Покровитеља и свега друштвеног корпуса.

Иза овога опет су се повратили у заједничку Читаоницу, гдје их је дочекала војничка музика; — ту је Његово Високопреосвештенство г. Мигрополит Митрофан осветио водицу, благословио Покровитеља и чланове, а Високи Покровитељ у неколико заноснијех ријечи чести-тао је друштву прославу, нагласивши слогу и љубав, иза чега је опет наступило клицање „Живио!“

За овим је тридестогодишњи члан Читаонице, садашњи наш ревносни предеједник, Г. Ђуро Поповић, изговорио бесједу, коју овдје у цијелости приводимо:

*Ваше Високопреосвештенство,
Ваша Свјетлости Високи Покровитељу и
Поштована Господо!*

Као-год што живот појединог човјека и народа има своје доба младости, доба зрелости и снаге, старост ии

смрти — тако исто и живот једног друштва има своје периоде прогреса, гдје се јављају моменти, у којима дјела људска излазе из поредка обичног животног течаја, дајући тиме и извјесни колорит цијелом том времену, у којему се исто догодило.

Међу тима, да их назовемо, особитим друштвеним појавама, које, гледајући по њиховим унутрашњим и спољашњим приликама, или опстану, или нестану, — можемо забиљежити у број сретних предузећа и установа наше Читаонице, која ево већ тридесет година свог просвјетног рада не само да једнако постоји, већ у сваком добром смјеру цвјета и развија се, благодарећи понајвише моралној, а и материјалној друштвеној моћи, која је умјела основати и држати ову просвјетну установу.

Зато и ми, господо, одушевљени мишљу о нашем узајамном умном и моралном напретку, скуписмо се данас у овом просвјетном дому, да се на достојни начин са благодарношћу сјетимо тридесетогодишњег културног живота ове читавој Републици благотворним струјама одвећ силно упливише на њене чланове истог друштва, већ и на околину, у којој се достојно штити и подржаје.

Тридесето-годишњи опстанак наше Читаонице није одвећ дуг период; али, ако узмемо у обзир оне прилике, у којима је постала, као и плодове, којима је уродила — увјерићемо се, да и овај период њеног живота потпуно заслужује, да му покажемо достојну пажњу, те да се овако братски скупљени са благодарношћу сјетимо свију онијех, који су у тешким приликама покренули ову установу, као и доцнијим трудбеницима њеним, који су је подржали и оснажили.

4-тог фебруара 1868. године — у сред гласовитог Цетиња, кад још не бијаше ни подесног саобраћаја са свијетом, када Цетиње бијаше много мање и сиромашније својим установама, када образованих људи не-

масмо колико данас, — појави се мисао о установи читаонице, гдје би и ми, по примјеру осталих културних народа, помоћу књиге дошли у бољи сношај с науком и свијетом, и гдје би се у том добровољном просвјетном уједињењу пирило братско јединство, потпомагао напредак и његовали племенити осјећаји, — сјећајући се увијек свога највишег задатка, који нам као свјесним родољубивим Србима, прегаоцима и преставницима наше интелигенције — предстоји.

Руковођени овим вишим тежњама, тадашње — на броју малено — цетињско удружење ријеши се и оснује у престоници Црногорској прву Читаоницу, о постанку које налазимо у „Световиду“ један допис (од 6 фебруара 1868 г.) од нашег вриједног тридесетогодишњег члана, пречасног г. протодјакона Радичевића, из којег дописа извадисмо ове тачне податке: да је отварање Цетињске Читаонице нашло врло доброг одзива и потпору код Његовог Височанства сретновладајућег Књаза Николе I по примјеру којег остала господа чиновници одазвали су се радо овој установи.

Први чланови оснивачи Цетињске Читаонице јесу ови:

Његово Височанство Књаз и Господар
Никола I.

Високопреосвештени г. Митрополит Иларион.

Даље ова господа:

Г. Божо Петровић, Војвода и Сенатор.

„ Петар Вукотић „ „

„ Иво Радоњић „ „

„ Ђуро Матановић „ „

„ Миљан Вукковић „ „

„ Петар Ф. Вујовић „ „

„ Саво Јовићевић, сердар и сенатор.

„ Марко Миљанов, војвода;

„ Висарион Љубиша, архимандрит;

„ Стеван Капичић, прото;

- Г. Филип Радичевић, дјакон;
- „ Шпиро Ковачевић, учитељ;
- „ Буро Поповић, учитељ;
- „ Мапо Врбица, побочник;
- „ Богдан Милиновић, капетан;
- „ Илија Рамадановић;
- „ Панто Пејовић;
- „ Алекса Ђорђевић;

Свега је било двадесет чланова оснивача.

Четвртог фебруара 1868 године, одмах послѣје бо-жанствене службе, дошао је у одређени за Читаоницу локал — господин митрополит са свештенством, гдје је у присуству свијех чланова друштва осветио водицу и говорио бесједу, коју је завршио овијем ријечима: „да Бог живи Његово Височанство Књаза Николу, који је благоизволио отворити овај просвјетни дом!“

Истога дана била је друштвена вечера, гдје се ријешило: да сваки члан грађанин и из унутрашњости, као и са стране може бити члан Читаонице, ако то жели.

CRNOJEVIĆ

За овим по гласању изабрати су за дјеловође Читаонице ова господа: Илија Рамадановић, Мапо Врбица и Шпиро Ковачевић.

Даље поштовани дописник каже: „ова би светковина много сјајнија и веселија била, да нас није прошла година по срцу љуто ранила...“

Оволико нађох за умјесно навести из реченог дописа о постанку овога сјајнога, а сада, Богу хвала, и многобројнога друштва. —

Највиша друштвена потреба осјећала се у томе, што се није могло наћи подесног локала за Читаоницу, ушљед чега преносили смо се с њом неколико пута, докле смо дошли до сталног данашњег мјеста. Пошљедњи пут Читаоница је пренешена била из ондашње општенародне „Велике Локанде“ у овај садашњи просвјетни дом, који

је, благодарећи иницијативи друштва „Цетињске Читаонице“ и саграђен; јер због честог пренашања, неподесног локала, као и недостатка у мјесту за друге друштвене потребе, код друштва се породи мисао о подизању једног јавног здања, у којему би се могла смјестити не само Читаоница, већ и друге установе, у којима се осјећала жива потреба.

Друштвена жеља нашла је топлот одзива и пожртвовања код Његовог Височанства Господара, који је одобрио њихову замисао, тако, да су одма почели купити добровољне прилоге и, у колико се сјећам, 1 маја 1884 године положио је први темељни камен овом просвјетном дому наш Високи Покровитељ, Његова Свјетлост Велики Војвода, Књаз Мирко.

Идуће 1885 године, — баш онда, кад се навршило 400 година Цетињу као престојаници црногорској — здање ово било је отворено и овдје у њему смјештена Читаоница, те тако овај просвјетни дом са називом „Зетски“ служи у исто вријеме као продуктивни споменик реченог знаменитог историјског догађаја у исто вријеме и ослобођења славне српске покрајине Зете.

Овим путем — благодарећи нашем Узвишеном Господару, као и добром одзиву на иницијативу друштва ове Читаонице наших Црногораца и пријатеља — добили смо угодне просторије за Читаоницу, позориште, мјесто за народну библиотеку и музеј, тако, да све ове доцније установе служе на част члановима овога друштва.

Поред овога друштво, у намјери издавати свој орган, који је имао носити назив „Барјактар“, набавило је било и један штампарски тисак, у којем су отштампане и неке књиге, на којима стоји обиљежено: Штампарија Цетињске Читаонице. Овај тисак и сада постоји, те нам и то служи као један знак више, да је друштво „Цетињ. Читаонице“ основано на ширем културном темељу, на коме се, Богу хвала, све успјешније развија и напредује, — марљиво пазећи

духовну заједницу са осталим сличним друштвима и примајући, по могућности, живо учешће у свијем знатнијим појавама српског и опште — словенског свијета. —

Догађај пак економног уједињења Читаонице и „Горског Вијенца,“ који је извршен 17 децембра прошле године, — баш на имен-дан Његовог Височанства Књаза Нашљедника, такође собом представља једну дивну лаворову грану гдје се у узајамном потпомагању најјаче оличила солидарност, братска љубав и широки патриотски поглед оба друштва, што одвећ јако и благотворно утиче не само на многобројне чланове овијех удружења, већ и на цио наш народ, служећи лијепим примјером слоге и заједничких предузећа за општу ствар. —

Удружења с цијељу лакшег општег напретка од великог су значаја и користи како за сваког појединог члана, тако и за све друштво опште.

Једно такво средство нашег социјалног живота и јест установа Читаонице, која, поред другијех добријех постојећих друштава, даје јој видљиву корист, и то: интелектуалну, материјалну.

Код човјека је урођена тежња за умно усавршавање, за коју цијељ Творац обдарио га је разумом, помоћу којег се човјек образује и облагорођава, а препоне за свој опстанак савлађује. Читаоница, добављајући нам довољни број књига и журнала из свију области човјечијег познања, саопштавајући нам свако-дневне важније догађаје из свијета, обогаћава нас, с једне стране, све већим знањем, дајући нам могућност пратити постепени развој и успјех наука, а с друге стране — преставља нам, тако рећи међу четири зида, сувремена дјела људи свега свијета, што опет даје пучних примјера за наш рад и живот. Поред овога, друштво Читаонице давало је, а и сад даје, преставе и забаве, држи бесједе и књижевне сједнице, води споразуме о друштвеном напретку и т. д. — Све поменуто не само што корисно утиче на наше умно развиће, већ поред тога још облагорођава

срце и душу човјекову, учећи нас узајамној толеранцији, и искорјењујући зле намјере и смјерове, који ушљед необрзовања или опаке нарави — у понекојег завладају. —

С моралног гледишта установа читаонице такође је од великог значаја.

Испуњавањем друштвеног правила, да само честита лица могу бити чланови овог удружења — много се доприноси јавном моралу: прво с тога, што се овим напомиње сваком поштованом члану ове установе, да, ако жели остати чланом истог удружења, треба увијек да буде сталан у својим врлинама, којима се краси сваки поједини човјек, као и друштво, у којему се таква лица налазе; и друго, што ушљед оваквијех моралнијех захтјева исто удружење служи и за нечланове Читаонице као неки критериум за оцјену нашег општег морала — побуђујући и код неугледних лица тежњу да исправе своје неправде стране, како би могли бити примљени код добрих људи и честитих установа.

Поред реченог, овако просвјетно друштво његује и снажи: народне идеје и тежње, родољубље, пожртвовање и прегнуће за општу ствар; обдржава и шири боље народне обичаје, поправља или сасвим искорјењује лошије обичаје и навике, као: суровост, неуљудност, дрскост, клеветање, пакост и т. д. — искључујући чак из своје средине таква окорјела срца.

Из наведеног види се, да је морална снага оваквијех удружења врло велика, и да се њоме може благотворно утицати не само на своје чланове и њихове породице, него и на читав народ.

Напошљедку с матерјалног гледишта корист установе Читаонице очигледна је.

За неки невелик годишњи улог сваки члан има на расположењу мноштво књига, журнала, листова, а послије економног уједињења с друштвом „Горски Вијенац“ још и друштвени лист; даље има бесплатнијех престава

и забава преко године, на које се позивају не само чланови друштва, већ и њихове породице, тако да би и за само ово морао платити много више као нечлан, него што плаћа као члан друштва.

Оволико о постанку, значају и користи Читаонице. —

Господо! На овоме мјесту дужност нам је с благодарношћу сјетити се наших многијех добротвора, који су особиту и стварну пажњу поклањали напретку наше Читаонице.

На првоме мјесту ову благодарност дугујемо најпрвоме покретачу овог културног огњишта — оцу и просвјетноцу Црне Горе, Његовом Височанству Књазу и Господару, који је између многобројнијех добара учинио нам највеће, што нам је испунио жељу и ставио на челу нашем друштву Његову Свјетлост Књаза Мирка, под чијим моћним покровитељством друштво стоји и развија се на тврдоме и истинитоме темељу наше народне просвјете.

Зато, испуњен осјећајима највеће поданичке вјерности и оданости према нашој срећно-владајућој Династији, кличем, господо, с Вама заједно с овога мјеста:

Живјела Њихова Височанства:

Књаз и Господар НИКОЛА I.,
 Књагиња МИЛЕНА,
 Престолонаследник Књаз ДАНИЛО,
 Наш Узвишени Покровитељ Његова Свјетлост
 Књаз МИРКО и
 Његова Свјетлост Књаз ПЕТАР. —

Живјели!

Наступили су громогласни узвици „Живјели!“ из свију грла, а музика је одсвирала народну химну, последије чега су се из Читаонице разишли.

У вече у 8 сати био је свечани банкет у салону „Велике Гостионице,“ на ком су присуствовали: Његова Свјетлост Књаз Мирко, царско-руски министар г. Губа-

стов са својим секретаром; грчки генерални консуло г. Логотетис; бугарски дипломатски агент г. д-р С. Константиновић, неколико почасних гостију и готово сви чланови.

Ништа пријатније није могло падати на душе Србадије, него гледати на челу софре свог младог, пуна дике и мушког поноса — Књажевића Мирка, окружена са свију страна грађанством свију слојева, па тако братски дијеле хљеб и сѐ. Слика пуна чара одводи нас мислено у далеку прошлост Немањићева доба.

Прву је здравицу подигао министар војни, г. Војвода Илија Пламенац, у здравље Оца и Просветиоца Црне Горе, Књаза-Господара и свега Светог Дома, коју су пропратили са „Живјели!“ а војничка музика свирала је народну химну.

Другу здравицу подигао је Високи Покровитељ друштву овим ријечима:

Љубезна браћо!

Нека ми је најпријед дозвољено, да вам из свег срца захвалим на мисао и ласкави за мене начин, којијем сте имали доброту да ме позовете на прославу тридесетогодишњице основања нашег друштва. Ја и свако мој од вајкада научени смо на особиту пажњу и љубав миле нам браће Црногораца. Ми се њом гордимо, она је све наше богаство, наша моћ и снага наша. Ја сам млад, ја још учим и радим, а позив је нашег друштва ширење просвјете; јесмо ли пошли и колико напријед, ја то судити не могу, јер сам млад и не знам. Али видим у вас свијех напор и вољу, коју његујете с љубављу, и за то вам срдачна хвала! Ко се бојио ножа и пушке, наши га счеви нијесу писали у јунаке; ко зазире од науке и просвјете, тај је напразњак. Наука је широко и пространо поље, да се сриска момчад имају гдје надмашивати — оно је једнако за књаза и сирмаха. А позове ли нас судба на оно поље, покривено од дима пушака и шопова, ми ћемо и ту смјело изићи, да дугу роду, часту и слободи исплатимо! Живјели браћо и дружино моја!

Усклици „Живио!“ орили су се на све стране одушевљене трпезе, а музика је свирала марш Књаза Мирка.

Трећу здравицу подигао је друштвени предсједник, Госп. Ђуро Поповић, у здравље Високог Покровитеља, истакнувши Његову срдачну љубав према напретку друштвеном по путу Својих Узвишених Родитеља.

Опет се заорило „Живио!“ и у тај час стиже из Рима брзојав Њеног Височанства племените Књагиње Милене, која је друштвени напредак вазда срдачно пратила. Ово је г. предсједник вруће пропратио са неколике ријечи, упућене родољубивој Књагињи, за тим је прочитао Њен брзојав, који је пропраћен са „Живјела!“

За тим је подигао здравицу царско-руски министар, г. Губастов, нагласивши да на овој просвјетној светковини пије у здравље првака књижевника, пјесника и драматурга, Књаза Николе, с чим се сусрио усклик Књаза Мирка: „Живјели Москови!“ — те се укрштаваху урнебесни усклици „Ура!“ „Живио!“ и „Живјели!“ а ти се узвици запечатили братским пољупцима Свијетлог Покровитеља и царско-руског министра.

И послје вечере подуже је провео Високи Покровитељ са страним гостима међу нама, а затим је отишао, праћен многобројним усклицима „Живио!“

Тек сада наступио је друштвени ентузијазам: пјесме, здравице, пријатне пале давале су собом свему друштву прави тип најтјешње патријархалности. То се продужавало до преко пола ноћи у најбољем реду, док су се сви скупа разишли.

Сјутра дан исто заједнички опет се ишло у Влашку Цркву, гдје се држао помен умрлим предсједницима и члановима, иза чега се за упокој душе ишло на поткрепљење црногорским првијенцем.

Послје подне у 1 сат друштво је заједнички отишло пред Дворцом свог Покровитеља, који се са свима дуго најљубазније разговарао и најпослијед окренуо на сретан пут у Подгорицу, праћен најсрдачнијим пријатним жељама друштвеним за дуг живот, срећу и напредак Његов и Његовог Светог Дома.

Напоменути нам је, да је друштву стигао приличан број честитања из унутрашњости и са стране, које су јавно прочитане, а било би их далеко више, да то није омела нека непредвиђена околност.

Дај Боже, да под сретним покровитељством Великог Војводе Граховца и Зете — Књажевића Мирка, друштва наша у сваком честитом правцу цвјетају, развијајући корисне мисли за васколик Српски народ и да нас још јаче прати братска љубав и слога, само под окриљем које се може поуздано надати у остварењу великијех тежња и идеала!...

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Ж Р Т В Е А М О Р А .

Подале од св'јета у тишини плива
Летњиковац красни великаша стара,
Прашума га њиха и хладом умива,
А зидове чува од летњег жара.
К'о галеба перје зидови се б'јеле,
Куда сјенке м'ле високих дрвета;
Стас над њим протегле танковрхе јеле,
К'о да га стражаре од пакосног св'јета.
Кристална га р'јека кружи — к'о да мјери —
Окле рибе златне искачу из воде;
Са чуњића старац, да дарује кћери,
По гдје-коју ошћем оштријем убоду.
Перивој се красни испред двора пружа,
Из ведре му мирис свуд се широм просу —
А св'јелим Оружана и живи руже ружа
И бајнијем цв'јећем црним црним косу.
Алејама шећу к'о по рају птице —
Пауни и ђурци — љуљају се гуске;
На средини фонтан помолио лице
И кристалне капље разлива на пљуске.
Ту је ремек-чедо природних рука!
Ту се света усна задржала дуже!
Ах! на бајно створе вилинскога струка,
А румено као пупољак од руже ..!
Своје црне власи не оће да плете —
Подражава тиме светој околини, —
Прамени најдужи дотичу јој пете,
А свилено рухо вуче по долини. —
Кроз грање прегусто жарког сунца зрака
Крадимице кад-кад на образ јој пане,
И лепршне лишће ко' свилена трака,
Јер зрак моли зефир, да заљуљне гране.
А прекрасно створе ко' да јој пркоси, —
Сунцобран развије као крв црвени,

Ког пурпурна сјена по свиленој коси
 Разлива се бајној ко' боје у пјени. —
 А вечерњи сутон кад развије крила,
 Пресрећна је р'јека, јер се она купа, —
 Као галеб плови ил' етиром вила,
 А рибице златне око ње су скупа.
 Срећне ли су рибе и пјене и вали,
 И природа ц'јела, кад је гледа туна....!!
 Само младо створе близу на обали
 За њоме сад чезне — гледа је из цбуна. —
 То је њен избраник — цв'јет јој срца красни,
 Да се љуби с њиме три су прошла љета;
 Погледом се гађу — тим су само власни,
 Од чега се љубав распламтила света.
 Но да срца споје — препоне на путу;
 Јер младић бијаше несреће големе:
 На туђем се јадан подњивио скуту,
 А под туђе и још сакрива се шљеме.
 Стари отац њезин племића с њом чека
 И многи се до сад око дјеве врти;
 На њезина срца да заплдива мека —
 У њеном царуци би се преда смрти.
 Крсно створе до сад свакојега вону,
 Тим је жалост оцу задавала своје;
 Избраника драгог или земљу црну —
 Тај јој завјет просци не могу да сломе.

*

Једног жарког љета, а бајне вечери,
 Још им бјеше свједок тад румен сутона,
 Када свету зубљу запалише вјери —
 А срца им бурна забрује ко' звона.
 Духови долете на вјенчање брзо,
 Носећи бокоре светог аромата;
 „Од љубавног жара лед би се размрз'о,
 А не моје груди. ! — опрости ми, тата!!“ —
 Страстно лане рече, па размаха власи,
 Очима устрјели љубавника близу;
 Тад из грла њеног забрујаше гласи:
 „Заплдви, до рјеке спустимо се низу!!
 Да видимо бисер у њедрима скупи,
 Да двери од гроба отворимо вјечне, —

Гдје праменом власи савезани трупи
 Потонуће брзо кроз слојеве течне!!“
 Сјенке тавне гора гледаху њих туна,
 А вечерњи лахор свечаност им прави;
 У том причу им се поклич очин с чуна,
 К’о да веслом маха — њих тун да растави.
 Једно другом брзо том ријеком роне,
 Већ је Амор страсни разапео лука;
 Сад пољупци свети са усана звоне —
 За спомен ваздуху шиљу бајног звука.
 Брзо свилним прамом дугачких јој власи
 Савезаше т’јела — тежак кам зелени,
 Дубине плаветне скрише их таласи,
 С дна мјехури дижу с’, а рјека се пјени.

*

Тражи отац кћерку и разасла слуге,
 Ал’ залуду њина сва је била мука; —
 Јадан отац за њом пресвисну од туге,
 А љубимац сваки за њом је закука.
 Сви су проклињали немилосне вале,
 На срамоту те су т’јело јој прождрли;
 Само рибе златне ријеке су знале,
 Па причају: страсно то се двоје грли....

Грозово.

Радомир Кривокапић.

—**—

ФЕТИШИЗАМ. ВЕЗА ЊЕГОВА С ПОЛИТЕИЗМОМ И ОБРАТНО. ПОЛИТЕИЗАМ. ПРИЈЕЛАЗ ОД ПОЛИТЕИЗМА МОНОТЕИЗМУ И ОБРАТНО. МОНОТЕИЗАМ.

С РУСКОГ — Д.

(Н а с т а в а к)

Потребно је примјетити, да ни један из фетишизама није још произвео ни публичне службе или култа, ни публичне класе богослужиоца или свештеника, ни публичног мјеста службе божје или храмова. Храм је овдје свака приватна кућа, а највише какав хум, гај, дуб. Свештеник је овдје сваки домаћин, а највише старјешине рода. Култ је овдје проста погодоба с фетишем, а највише молба к њему (будућа молитва) и дар (будућа жртва). Вајријатнија је овђе жртва вазда човјечија. Такав је био нпр. култ галских Германаца и галских друида. Потребно је додати, да никаквих моралних појмова фетишизам у себи не садржи, а такође и никаквих појмова о будућем животу. Нашпољетку свеопшта садржина свијех ових форма и свијех врста фетишизма очигледно је, природа, обожавање свега свијета.

Кад бисмо пожељели видјети све ове разбацане појмове, скупљене гдјегод у потпуној њиховој чистини, то их нећемо наћи нигдје боље него у Китају. У средини савременог му старористочног политеизма Китај је једини, који је задржао стару систему и није се подао утицају ове нове средине, једино због тога, што је морао бити, или вјештачки, или природно удаљен од додира с њом, вјештачки или природно изолиран. Такав је заиста био Китај у средини савремене му старине, и шта више, дуго у средини нових времена. Осим тога, он и до сад преставља једини у историји образац државнога друштва, који још није изашао из периода фетишизма. Сваки други народ с пријелазом у друштвени живот прекорачио је већ овај религиозни фазис. Ова држава даје живи доказ о старини фетишизма, и о његовом првенству. У самој ствари, историја сасвим не зна за другу државу с печатом тако

дубоке старине, право говорећи ово није још држава, него некакав пријелаз из до-државног живота у државни, анфибија између два свијета до-историјског и историјског. У Китају нијесу још потпуно нестали фетишитски појмови и шта више прве врсте, због тога што земља Ту толико се исто обожава, као и небо Тијен. Такође се није мање очувао и фетишизам небески. Китајски је Богдихан, као што је познато, син неба; његова је империја небесна империја; сунце је брат Богдихана; мјесец његова сестра. Осим тога овдје налази мјеста и фетишизам трећег типа племенски (демонизам). Упоредо с Ту и с Тијеном са земљом и небом, стоји, као што је познато, с једне стране особа Богдихана, који заједно са земљом и небом сачињава китајску тројицу, Сан, с друге стране обожавање родоначелника Китаја, његових предака, под именом једног из њих, Конфуција. Њему два пут у години приноси жртве сам Богдихан, син неба и брат сунца и мјесеца. Тако исто вјера у духове разрасла је овдје до највишег степена. Сам Конфуције говори о њима овако: „Много их је на свијету; као вода у океану, они су свуда над нама, под нама и око нас.“ Вјера је ова пустила тако дубоко коријење у вас практични живот, да ћете се на сваком кораку срести с њима. Гробовете нпр. с труповима својих отаца Китајци чувају дома по неколико година, сваки дан дају им храну и пиће. У китајском адрес-календару, упоредо с провинцијама, мандоринима заведени су тако исто и духови или генији ових провинција, а у случају какве несреће њих лишавају мјеста, као и саме чиновнике. Кад Богдихан хоће да учини највишу почаст Китајцу, то он не даје њему и његовом потомству, но његовим предцима племство, производи их у духове и геније.

На тај начин религија Китаја је смјеса све три врсте фетишизма, с том разликом, што надјачава најпошљедњи т. ј. фетишизам рода. Напошљетку, религија Конфуција и до данас не зна ни за свештенство, јер сваки отац породице овдје је свештеник, а свештеник је свега народа сами Богдихан; ни за храмове, јер свака кућа има свој одјелити храм, у једној од соба, која је посвећена сјенкама предака; ни за публичну службу, јер је публични свеопшти предак само један и њему може служити само Богдихан. Налазе се шта више и до данас трагови, по којима се може мислити, да су у Китају приносили и људске жртве, због тога, што се сад замјењују њиховим сликама на хартији. Што се пак тиче идеје нараствености, то мјесто ње, конфуцијанство садржи у себи само правила

пристојности, т. ј. првобитни морал. О будућем животу Китајац се никако не брине. Што се тиче религиозног осјећаја у Китају, Шлосер примјећује, да о религији тамо никога не питају.

Заједно с Китајем нестала је са земље чистоћа и пуноћа фетишизма. Послије Китаја нема већ ни једне општине, која, пошто је сазрела до државе, није прекорачила преко фетишизма, али тај корак ипак није био тако изненадан и нагао, као што би се могло помислити, и чијим ћемо се посматрањем сад забавити. Конци међу фетишизмом и политеизмом протежу се са два супротна краја: једни иду од фетишизма политеизму напријед, други од политеизма фетишизму натраг. Овдје ћемо прегледати најприје прве, затим друге.

Ми смо већ видјели у примјеру сибирских Остјака и новогвинејских Папуаса, с каквом је природношћу фетишизам рода, посредством лутака, тежио прећи у антропоморфизам, у идолопоклонство. Ове лутке остају за дуго вријеме ништа више, но онакви исти фетиши, које такође казне и избацају као и прве. Но кад се појави општа лутка, а не засебна, као изображење началника рода, и кад је, при том, још у великом размјеру, у каквом су у својој Русији сријетају камене бабе, такав одношај не измијени и из подчињености човјеку богови прелазе у њихову независност с њиме, ако га не превазилазе. Само се по себи разумије, да је проценат овог новог богопоштовања још врло слаб и да је ово само тежња из старог у ново. Из броја државних општина на овој тежњи фетишизма политеизму зауставили су се Јапан, Мексико, Перу. Све ове три државе, посматране свака у својој цјелини, припадају још китајском типу, а усљед тога и фетишитскоме; али има у њима још отступања, каквих још нема у Китају. Тако н. пр. јапански фетишизам, такође као и китајски, броји само до историјских духова до 800,000. Право производити људе и јунаке у духове и геније, по конфуцијанству јапанском као и по китајском, припада влади. Правила морала у јапанској религији такође нема, а што више и не смије бити, пошто се у њима нуждавају само неморални по природи Китајци; Јапанцима, који се рађају, по њиховом мишљењу, морални и без тога, нијесу потребити. Напошљетку фетишитски појам тако је још јак у Јапанаца, да се овдашње конфуцијанство још теже од китајског подаје свијема усиљавањима хришћанских мисионера. Али сасвијем тим јапански је фетишизам јако поколебан и покренут са свог мјеста. Пошљедовача Конфуција остаје не више од

300,000 у цијелој земљи, и ако они и састављају сву интелигенцију и аристокрацију њену. Над свом осталом земљом све више и више узимље мах будизам, тако да, како изгледа, земља са њеним храмовима и свештенством, с њеним манастирима и калуђерима, којих самих има 250,000, губи сваки фетишитски карактер.

Што овђе произлази вјештачки, помоћу уплива са стране, то се у Мексици и Перу свршило природно, помоћу природног развића. Фетишизам Перу ми смо већ напријед видјели како у земаљском тако и у небесном виду. Видјели смо клањае камењима, рибама, мајмунима, орлу, лисици, јастребима, напошљетку мору и уопште земљи. Видјели смо такође и то поштовање сунца, тај себеизам, којему треба сад додати и његов препорођај у фетишизам чисто рода. По овом пошљедњем погледу, сунце је било предком и оснивачем династије Инка. Инки су владали тамо не другојаче, него бап у виду преставника сунца, жене су бирали из такозваних дјевојака сунца, т. ј. потомака те исте династије. Послије своје смрти враћали су се у своје отачаство, т. ј. на то исто сунце. Све њихово потомство сачињавало је тако звану сунчану расу. Но не гледајући на вас тако нагло произнешени фетишизам, чи стоћа је његова ипак већ изчезла. Сунце се већ мало по мало обратило у ону слику његову, (круг с пртама лица) каква се сад употребљава у астрономији. А што је још важније, били су познати већ и прави идоли, при чему су се неки од њих изображавали у човјечијој форми. На тај начин пут антропоморфизму био је већ отворен. Тако исто и у Мексици, гдје смо већ видјели клањање кипарису, сови, сунцу, фетишизам је био у вријеме открића већ у својем отцвјетању. И ако су излазак сунца још једнако из дана у дан поздрављали узвицима трубе, кађењем и принашањем капље крви из уши, но та капља крви била је већ из уши свештеника; кађење свршавало се већ у храмовима; поздрава сачињавали су већи дио општег богослужења. И ако се најбољом жртвом у Ацтекâ бројио још једнако живи заробљеник, за што су га предходно, шта више, гојили за ту цијељ, но та жртва приносила се већ не непосредно предметима природе, него само њиховим изображењима и симболима, правим киповима. Идоли у Мексици стоје већ на свакој узвишености, у свакој улици, у свакој кући. Једном ријечју фетишизам свуд и свагда, гдје смо га видјели у пуном развићу цијелог његовог циклa, тек природно и сам по себи тежи, да се препороди у политејизам.

Сад тек можемо ступити у оне епохе, које се убрајају већ у историјске. тј. у историју старих држава, које служе по општоме признању, пуним преставницима политеизма, који је преобладао фетишизам. Прије но достигнемо до овога правога политеизма, до пуног његовог преоблађивања, показаћемо, да се он не надвлађује тако лако и сасвим није тако чисти политеизам, као што би се могло помислити. Напротив, везе његове с фетишизмом још су многобројније и разноврсније, него оне, које смо видјели да иду од фетишизма политеизму. Нема н. пр. никакве сумње, да су Индијанци, Египћани, Вавилоњани, Миђани, Финичани били политеисти. Нема такође сумње, да су такви исти политеисти били и Картагењани, Грци и Римљани. А међутим што ми видимо не само у почетку свијех њихових религија, но шта више, много послје тога? Ми видимо непрестано враћање назад из политеизма у фетишизам. Ми видимо, да у Индијанаца, на пр. њихов бог Вишња није ништа друго, него ваздух, послје олицетворен и симболички изображен.

Тако исто бог Рудра није ништа друго, него бура, Самудра — вода, Притгиви — земља. Тешко би било пребројити све предмете, који се у Веда моле, као божанствима: ту су и биље и животиње и хумиди, и горе, и ријеке и мора. Познато је на пр. за какву је светињу важио у сва времена Ганг: помолити се у његовој текућој води, коштало је многих жртава: умријети на брјеговима његовима, сахранити у води његовој прах свој, значило је ослободити се од пресељавања душе. У нижим слојевима индијанског народа, и до сад могу се видјети жене, које приносе жртву својој корпи, у којој носе јело; могу се видјети дрводјеље, који указују такве исте почасте своје алату; војници, који се обраћају с молитвом своје оружју; земљорадници, који сматрају свештеним плуг свој. Могу се видјети и сами брамини, који се најпријед помоле перу, којим хоће да пишу. А шта је све то, ако не чисти фетишизам? и при томе фетишизам, који нам још боље открива природу своју, него ли шта више у својим властитим отаџбинама. Осим тога сунце, мјесец, звијезде, гром, муња, зора, облаци, дуга — све ово у првобитном отачаству арија били су по преимућству предмети, којима су се клањали. Највиши бог веда није нико други него Индра, т. ј. небо, плаветнило небесно, свјетлост. Прво мјесто послје њега у пантеону веда припада богу Агни, т. ј. просто огњу, огњишту: што је Индра на небу, то је Агни, по ведама, на земљи. Свештени огањ у Индуса добијали су свештеници на особити начин, а управо помоћу

трења дрва: на архаичном начину, који напомиње сами изналазак огња, изгледао је чистији и божанственији. Тако исто Тваштри била је ништа друго до муња, која је ковала оружје Индри; Варуна - - свод небесни; Сурја — сунце. Једном ријечју што је све то, ако не просто сабензам? Напошљетку завршетак фетишитског циклa је право познавање питри, и на челу свијех њих, првог човјека и првог законодавца Ману. Такође су обожавали и двије прве династије индијанске, једну под именом сунчане, другу под именом мјесечне. Преминулим душама стављају Индијанци воде за умивање и млијека за пиће.

Само пресељавање душа тако карактеристично за политеизам, у својству првих обиљежија идеја бесмртности душе, није ништа друго, но просто усвојавање фетишизма. Та вјера, која је цио свијет населила духовима, која је одушевила све предмете васелене, зар није само закључна пошљедна ријеч фетишизма?

Онај брамин Короманделског Бријега, који се боји ишчупати биљку с коријеном, да не узнемири душу њену, и онај други, који не шљедује томе правилу само зато, што сматра, да је учинио **НАЦИОНАЛНА** **ВЛАДА** **ОШКО** **ОСТА** **ВЕЛИКА** **БЕИЖЕ** **САЈУ** **РЕИЖУ** **ДЕТУ** **ТЕОРИЈУ** **А** **ТЕОРИЈА** **АВАТАРА** **ИЛИ** **ВАПЛОЊЕНИХ** **БОЖАНСТВА** **ЕРНО** **ПРИ** **КОЈОЈ** **СЕ** **САМО** **БОЖАНСТВО** **МИЈЕЊА** **ИЛИ** **У** **ДИВЉЕГ** **ВЕПРА,** **ИЛИ** **У** **КОРЊАЧУ,** **ИЛИ** **У** **РИБУ,** зар то није пошљедица те исте дубоке фетишитске религије?

Ми већ не говоримо о чисто фетишиској безбројности индијских богова, који су од 33 бога Ригведе прешли послуже у 33 хиљаде, и најпослијед достигли су, по индијском појму до 330 милиона.

Зар је потребито говорити о таквом зачетку политеизма египатскога? То су били већ не олицетворења, као у Индији, него непосредно фетиши, као: бик апис, крокодил, мачка, ибис, Нил, тифон и т. д. Сва старања и досјетке свештеника нијесу биле у стању преобразити ту народну вјеру у политеизм. Узалуд су се старали о томе, да представе животиње као симболе божанства; сва ова свештеничка наука и екзегетика њихова остала је само при њима, а у народ није продирали. Његов најгрубљи фетишизам био је тако дубок и тако се је стално укоријенио у обичајима, да, шта више, при свршетку старе египатске историје у времена Птолемеја, довољно је било, да један римски солдат убије свету мачку, па да буде на истом мјесту растрзан разјареним народом,

не обрађајући пажње на утицај римског имена, ни на само царско заузимање. Ова најнижа форма фетишизма до таквог је степена проникла у ум египатски, да је помрачила собом обадвије друге, премда и ове двије пошљедње нијесу ишчезле без трага

Најстарији назив сунца био је Ра или Фра и довољно је било додати ову ријеч називу каквог божанства, да се тим покаже, да припада сунчаном култу. По имену овога Фра звали су се египатски цареви Фараони. Али Ра јест Ра само тада, кад сија на меридијану; у својем ноћном бићу оно је Атум, а у својству животворности оно је Хепер. Но, осим ових трију форма сунчаног божанства, има тако исто и других, и то вавда у виду тријада: муж, жена, син. Таква је тријада Озириса, Изиде и Хора, гдје је Озирис опет сунце, али само у царству мртвих, а Хор је то исто сунце, али само излазеће. На тај начин набрајали су се четири тријаде или свега 12 божанства, која су и представљала цијели годишњи живот сунца са свих 12 знакова његовог зодијака.

Што се пак тиче поштовања предака и уопште духова, то прво се у државном животу Египта груписало око личности Маенеса, првог цара и законодавца. Вјера у духове, у геније, није стојала нижа ни код саме интелигенције египћанске. Познато је, да је један египатски астроном савршено озбиљно предупредио Антонија, да се држи подаље од Октавијана, пошто се, говорио му је он: твој геније боји његовог генија. Једном ријечју највјернији символ ове религије, полаживотињске, полачовјечанске, могао је бити само онај, који је био најпопуларнији, а то је — сфинкс. Он је најбољи преставник овог пола-фетишизма и пола-антропоморфизма.

(Наставиће се.)

ЈЕСЕН НА СЕЛУ.

Увенуло лишће на земљицу пало,
А јесења магла са суморним велом
Полако се спушта... к'о да сузе рони
Над природом целом.

Изумрла поља гаврани облећу,
А усамљен цветак оборио главу;
Уздише за летом, и свуждено гледа
Пожутелу траву.

...К'о пред вечним санком, свуд се покој шири,
Замаглена, орда намрштила чело;
Кишица сипуња, и сутов се спрема,
Да покрије село...

Ириг 1897.

В. Ешкићевић.

ОСЈЕТЉИВИ И РАВНОДУШНИ, ДВА КАРАКТЕРА

од Н. М. Карамзина

ПРЕВЕЛА С РУСКОГ З.

(Свршетак).

У оваквом расположењу Леонид затекне Ераста, враћајући се из свог села у М—ву, и обећа му, да ће провести неко вријеме код њега. Нина се старала, да буде с њим љубазна. Није никакво чудо. Ераст га је врло неумјерено хвалио. И другови мужевљеви, као што вам је познато, имају велико право на милост жена. Леонид, вазда равнодушни и мирни, био је тим пријатнији у друштву: срце му није никад сметало уму, да тражи пријатне мисли за разговор.

Треба нам примјетити да се понекад хладни људи више допадају женскињама, него ли осјетљиви. Пошљедњи врло брзо и без економије покажу себе; а први се дуже скривају за штитом равнодушности и узбуђују љубопитство, које силно утиче на женско уображење. Желе, да виде угријано срце у флегматику; желе оживити кип...

Али, без даљег објашњења, рећи ћемо, да Леонид ненадно — отпутова у П., не казавши „с Богом!“ ни домаћици ни домаћину.

Ераст се зачуди и похита својој жени. Нина се квасаше сувама, и нешто писаше, те хтједе од њега хартију сакрити, али јој он отргне...

Јадан муж, но сретан друг!.. Открије се, да је Нина обожавала Леонида, али он, не желећи преварити друга, отпутује. Безрасудна жена у свом писму заклињаше га, да се врати, у противном случају пријећаше, да ће се отровати. Ераст се скамени од чуда. Невјерна супруга лежаше онесвијешћена... Нина отвори очи. Не знам шта је говорила Ерасту; али он кроз неколико минута узвикне:

— Такво ангелско кајање милије је од саме невиности, све забрављам, и ми ћемо бити сретни....

Истога дана напише Леониду: — О, друже вјерни и неоцијењени!.. Поступак твој помрачује добродјетелъ Сципионову; али могу мислити, да бих у сличним случајевима ја исто урадио! Леонид му у свом писму изјави сажаљење због те кућевне непријатности и међу осталим рече:

— Жене су љубазне и слабе као дјеца: треба им много праштати; али који би благоразумни човјек пожртвовао старог друга за њихову оскудну жељу?

Њежна срца увијек су готова великодушно праштати и радују се, мислећи, да тијем задобијају нова права на љубав кривца; али кајање слабодушне особе не укрењује је дуго у осјећајима добродјетели: оно се, као тренетање музикалне струне, постепено стишава, и душа ошет долази у оно расположење, које ју је довело до гријеха. Лакше се уздржати од прве, него ли од друге погрешке — и јадни Ераст разведе се са женом, јер се нијесу сви његови познаници спасавали бјекством од љепота Нининијех.

Ми видимо несретнијех мужева у свијету и навикли смо се на њих; али, ако су они врло осјетљиви, то овда можемо ли да их не жалимо? Мило нам је плакати са жалоснијем удовцем, он је сретан, срањујући га с мужем, који треба да мрзи или презире своју супругу! Ераст, у свом очајању, жалио се на судбину, а још више на жено.

— Ја сам вас њежно и ватрено љубио; — говорио је: умио сам бити вјеран највјетренијим; видио сам, како заборављате ваше дужности, али сам памтио своје — и као награду за то, будући неколико пута од љубавница остављен, остадох напошљетку преварен муж! Ераст је двије недјеље плакао, друге двије тумарао сам по околинама града, а последије, тражећи рада, намисли постати списатељем.

Срце с осјећајем је богато врело идеја; ако му разум и укус помажу, надати се је успјеху, и писац ће постати знаменит. Ераст је живио усамљено, но брзо обрати свеопшту пажњу на себе; паметни с поштовањем изговараху му име, а добри с љубављу; јер се он родио с њежнијем другом човјечанства и у својим дјелима цртао је душу страсну за добро људско.

О славо! — мислио је он у усхићењу: тражио сам те некад у бојној магли и крвавом пољу; сад у тихој соби видим твој сјајни лик пред собом и посвећујем ти остатак живота мог. Нијесам знао бити сретан, али могу бити предмет чуђења;

вијенци миртови вену заједно с младошћу, — лавор вијенац зелени се на гробу!...

Јадни Ерасте! Промијенио си једну машту за другу. Слава је благотворна за свијет, а не за оне, који је добијају. Брзо се појави завист, доброћудни списатељ стече доста непријатеља.

Ови чудновати људи, које он није лично познавао, блијеђели су и страдали од његовог успјеха; састављали су гнусне и уједљиве пасквиле и готови су били растрћи човјека, који их није увриједио ни мишљу, ни дјелом. Узалуд је Ераст изазивао своје завидљивце, да пишу боље од њега; они су само знали излијевати свој отров и жуч, а не блистати талентима. Ераст се огорчаваше њиховом завидљивошћу и писао је своме другу:

— Познавши вјетреност жена, видим злобу људи. Првијема се опрашта, јер им је то задовољство, други чине зло без икакве користи за себе.

— Најбоље је, — одговарао му је Леонид, — у свијету ићи великом стазом и снабдјети се таквијем новцима, који се свуд примају. Служба је код нас најистинитији пут к уважењу (које треба људи да траже у грађанском саједињењу,) чиновни, то ти је ситни новац, истина, да је слава драгоцјенија, али многи не знају вену-финоћу и високу пробу. То није пара, него медаља: само не је познавалац узети мјесто новаца. Уз ово још велики умови вазда имају доста сунарника: узрок је јасан: мале душе, каквијех је доста у свијету, хоће да се уздигну понижењем великих. Али ствар је свршена и ти стојиш на путу славе: буди тврд и презри усиљавање зависти, која је неопходан услов великог имена! Не само презири је, но јој се и радуј: јер она доказује, да си већ славан.

Писмо Леонидово завршивало се овијем ријечима:

„До мјесец дана женим се, да се избавим од домаћијех послова. Жена је потребна, да држи ред у кући.“

Ераст заборави на сва своја књижевна незадовољства, те похита у П. другу на свадбу... Они се одавна већ не бијаху видјели. Леонид је, не гледајући на приљезност радног човјека, изгледао врло добро; јер свака дијететика почиње се преписом: буди миран духом! Ераст, некад красан младић, осушио се као скелет; јер врућа страст, као што каже један Инглеz, јест гласник живота: с њим не треба дуго путовати до гроба.

Леонид, не гледајући на своју хладноћу, с тугом примјети Ерастову бљедоћу... Он није преварио друга, и у самој ствари женио се само ради кућевног реда, унапријед објавивши вје-

реници услове: 1) ићи у госте једном у седмици; 2) примати госте, такође једном; 3) улазити к њему у кабинет једном на дан, и то само пет минута може остати.“ Она је испуњавала очеву вољу, на све пристала и строго слиједила условима мужа, тијем пријатније, што меланхолик Ераст живјаше у њиховој кући и мило му бијаше сједјети с њом, читати јој француске романе. По-некад плакаху заједно, као дјеца и брзо им се душе свикну једна на другу. Први осјећаји симпатије изискивали су искреност: срце је у таквом случају врло досјетљиво и зна, да искреност утиче силније од најљепших увјерења у дружби. Калиста се упознавала с потанкостима Ерастовог живота, које ни њеном мужу не бијашу познате — није ни чудо: она је слушала Ераста с највећим задовољством, а Леонид хладнокрвно. Плаћајући искреност за искреност, Калиста му се жаљаше на равнодушност Леонидову и једном рече:

— Рада бих знати безрасудну Нину, да могу саставити појам о жени, која с вама није знала бити сретна!..

Али она се већ и без ријечи објаснила с Ерастом. Дирнути осјећаји имају свој језик, којему сви други уступају у изразима; ма да очи служе уопште огледалом душе, али што неће с њима исказати отрасна жена? Сваки минут, сваки покрет Калистин доказивао је, да се Ераст мора удаљити! Он је хтио себе варити, али није могао, бојаче јави се у њега не заљубе, али није престајао бити љубазан; хтио се за навијех растати, али од јутра до мрака видио је Калисту. Шта је радио међу тим благоразумни Леонид? Занимао се наређеним пословима. Али ни хладни људи нијесу слијепи — и Ерасту једно јутро објаве, да је он домаћин у Леонидовој кући!.. То јест наш флегматик, без много отезања, сједне са женом на кола и сретно отпутује из П., написавши другу шљедеће:

— Ти си вјечито дијете, — а Калиста је жена. Познајући те, хоћу, да те спасем од укура савјести. Повјерили су ми, да довршим један важни државни посао, 1000 миља далеко одавде. Вјерни друг двој до гроба

Читаоци, поштедите Ераста: грижа савјести доста га је казнила. За њежно срце свемогуће биједи нијесу ништа, сравњујући их с тијем случајевима, кад оно мора себе корити.

— Сметењаци! — мислио је он: — ја сам преотео жену друга свог, који се није хтио користити слабошћу моје жене! Ето му награде за његово добро! О срамоте! ја сам смио не чудити јој се и мислио сам, да сам могу поступити исто тако!..

На срећи Ерастову, рећи ћемо, да се није љутио на Леонида, што га је раздвојио са Калистом.

Судба му пошаље утјеху. Он дозна, да таст Леонидов има врло важну ствар у суду и по свој прилици морао се лишити свега свог имања. Ераст тајно даде његовом супарнику признаницу на велику своту новаца, с условом, да се овај с њим помири и прекрати суђење. Ова великодушна жртва тијем боље му се допадале, јер је знао, да и Леонид и Калиста бијаху заједно њеним предметом: он није хтио љубити, није допуштао себи да жали за слабом женом, која је због њега заборавила своју дужност!

Ераст мишљаше, да ће се растрести мало у путовању, које је лијепо у оним годинама, кад је свијет још нов за наше срце; кад се ми, очарани надама, тек спремамо, да живимо и радимо; кад, једном ријечју, желимо скупити доста пријатних успомена за будуће и средствима да се допаднемо људима. Али душа, изморена страстима, — душа која је искусила све радости и жалости живота, — може ли још бити радознала?! Што јој остаје још да зна, кад је дознала све радости и муке љубави, љепоту славе и унутрашњу своју празнину?! —

Ераст није завидио људима, јер срце његово не вјероваше више срећи. Гледајући на дивне дјелове Оне мишљаше: „овдје плачу исто тако, као и у колиби“; улазећи у храм науке, говорио је у себи: „овдје се уче свему, осим како се може наћи срећа у животу“; гледајући на којег лијепог младића, који је сретан од њежних осмјејака љепотице, мисли: „оплакаћеш своје побједе.“ Ераст је уображавао, да му се напошљетку срце окаменило: тако увијек мисле осјетљиви људи, који су видијели доста жалости; али, слушајући музику, он се заборављао, и прси му се квасаху сузама; гледајући сиромаша, хтио би му помоћи. Ераст је понекад писао и тјешио се мишљу, да завист и злоба умире заједно с автором, и да ће његова дјела наћи у потомству само признање; значи, он се све још варао уображењем: зар хладне душе не чуде нас жаром својим, кад оне муче памет једног Жан-Жака?

Зло говорити, то је напљедни гријех свију људи: живи и мртви једнако бивају његовим предметом.

Ераст се врати у своју отаџбину, да не остави кости своје у туђој земљи, јер са здрављем слабо стојаше. Он не могаше дочекати, да види друга, али, сјећајући се своје кривице, бојао

се његовог погледа. Леонид, већ знаменити човјек у држави, искрено му се обрадова и представи му младу љепотицу, своју другу жену. Калисте више није било на свијету: муж њен, не скинувши још короту, вјери се с другом и управо кроз годину дана вјенча је. Ераст није смио плакати у присуству Леонидовом, али му је добро било жао: Калиста бијаше пошљедњи предмет његових њежних слабости! Друг поступаше с њим љубазно, али му не предлагаше да живи с њима!

Ераст мишљаше посветити остатак живота мирној самоћи и књижевности; али, по несрећи, предају му медалијон с косом Калисте и писмом, које му је писала шест дана прије смрти своје. Он дозна, да га је Калиста љубила њежно и постојано; дозна, да та љубав, противна добродјетељи, скрати и сам живот њен. Јадни Ераст!.. Меланхолија његова претвори се у очајање. Ах! боље је сто пута бити преварен невјернијем љубавницама, него једној вјерној проузроковати смрт... Од велике жалости, он сваки дан посјеђаваше њен гроб и росаше га сузама, корећи самог себе; али било је и часова, кад се Ераст тајно наслађивао мишљајући да су га бар једном у животу љубили искрено!

Он се наскоро разболи, али једно је имао времена, да да половину свог имања Нини, државице је у нужди. Ова жена, кажњена судбином за невјерство и дирнута великодушносту свог супруга, којег је увриједила, похита, да му падне пред ноге. Ераст умре на њеним рукама, с љубављу изговарајући имена Калисте и Нине: душа његова се помирила с женама, али не са судбином!.. Леонид га није походио, јер доктори су рекли, да је болест заразна; није био ни при погребу, говорећи: бездушни труп није већ мој пријатељ!.. Два човјека га сахране и искрено оплачу: Нина и добри Ерастов слуга.

Леонид доживи до дубоке старости, наслађујући се знатношћу, богатством, здрављем и мирноћом. Господар и држава цијењаху његове заслуге, али никс, осим Ераста, не љубљаше га. Он је чинио много добра, али не осјећаше никакво унутарње задовољство; није поштовао људе, али их се чувао; није тражио задовољства, али је избјегавао незадовољства; нестрадање чињаше му се насладом, а равнодушност аманет мудрости. Да вјерујемо у препорођај душа, морали би закључити, да се његова душа већ у неком првобитном стању настрадала и сад да је хтјела починути у лицу Леонида. Он остане без

жене и дјеце; али, држећи да жалост није корисна, старао се да их заборави. Најрадије мишљао, да је овдје све за човјека, а човјек само за себе. При свршетку живота Леонид радо хоћаше пристати, да изнова почне живјети али није желио тога, јер се стиђаше жељети немогуће. Он умре без наде и страха, као што је обично сваку вече заспао.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

* * *

Ноћи тије
Вео крије,
Осамљене,
Замагљене:
Дб, дубраву, поље, гај;

А кроз гране,
С горске стране,
По ливади
Мјесец млади —
Разасуо бл'једи сјај.

И с литица
Ноћна птица
Залепрша
Преко крша
У вечерњи вихор

Оногошти.

Ал' угину
Кроз тишину,
С много бола,
Преко дола,
Милозвучни пијук њен!...

Да л' ће мѐти
Да одлети,
Ил' ће с пута
Да залута
У далеки туђи св'јет...

Ил' ко моја,
Без покоја
Жеља млада,
Пуна нада
Кад у незнан пушти лет!...

NACIONALNA
VIŠI OŠEKA
CRNE GORE

ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Новица Николић.

ПАТЊЕ И УТЈЕХА

СКИЦА ИЗ ФРАНЦУСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

С ИТАЛИЈАНСКОГ, ПРЕВЕО **Петар Рафајловић**, СВЕШТЕНИК.

Non sempre l'audacia è fortunata.

Livio.

ГЛАВА ПРВА

Пошљедња кап из чаше отрови.

Соба бијаше освијетљена злокобном свјетлошћу. Зубље, које носаху зликовци, праскаху, а пламен се увијаше од вјетра. Приказиваху велике и дрне сјеница носаху их окрутни целати, између којих један с кривљим уснама од осталих, — премда и осталима искривљене бијаху предњачаше, размахивајући блиставим м чем. Дедер, викне, — овамо са зликовцем Алфонсом, — узалуд се крије! Грофица му не може помоћи, он мора умријети!

О хришћанине, проговори жалосно и ганутно, зар си кадар удвијелити мајчино срце?

Заиста, чудно питање, — проговори лопов разбојничким осмјехом. Доста, мање ријечи, сад зовите мезимче материнским гласом и уступите, или да...

Узвик својих прекиде му ријеч; обрне се и угледа, као издајицу, слугу њезиног, који вуцијаше обнијемљелог Алфонса за косе.

Прихватите га и ви! викне својима, и окрене се грофици са дрскошћу, која је својствена разбојницима, којој са подсмјехом рече: — Опростите на досади, грофице, н..... добра ноћ!

Али она не одговараше, него, упријевши плачне очи у символ људског спасења, умири се и, наслонивши главу, промрмља њежно:

Испићу с вама, мој Боже, и пошљедњу кап из ове чаше!

— Свршивши узвишену жртву, слеђена и непомична, баца се у слатке мисли.

.

Наступаху мутни дани револуције француске: казна и милосрђе Божје! Заиста, ко би могао да не заплаче на помисао толиких и толиких жртава, на помисао демагошког бјеснила и и њеколициње зликоваца? — Ко би се могао устегнути, да не узвикне Богу: страпан је, Господе, дан твоје освете; срџба се твоја излила на француску; ах за какве кривице мора да подноси? Ради каквих прекршаја гледа се оскврњено крило крвљу, која тече на потоке? Зашто она мора да изгуби цвијет своје вјерне младежи, и то од руке твојих безбожних непријатеља? Тајна неисказана твоје праведности. Крв невинога пере казну кривчеву; владар непорочан и праведан бива жртвом заклатом твоје освете, ради дворске раскалашности и неморалности. Зар није то непостижна веза између спољашње правичности и милосрђа, ушљед кога јагње прими на себе гријехове гријешних људи?

Ништавило и гиздавост у ношњи, у познавању кретања, у бризи за насладама живота, индиферентизам наспрам религије, — ето карактеристике тих времена. Неморалност и револуционарна мишљења опијаху духове, чудновато их угријевајући отровним изворима философије.

Из прва био је отекла медени отров, а погрешним мишљењима философским давао се основа божности и оданости к светој Христовој религији; за тим мало, кад су били духови приправљени, подмеће се отров обилније и са већом поузданошћу, који је тровао чланове прошлога друштва.

Ова поквареност бијаше потекла из нерелигиозности и безбоштва, које у свези стојаше са неморалношћу, али увијек времену даваше облик цватући, а тим вараше неизображене духове.

На први поглед она бијаше призор случајно лијеп, ал' различит: лица весела и пуна задовољства; наступише луди трошкови, као вијесници огромног и пропалог блага; веселе гозбе, елегантне посјете, дражесни плесови, драгоцености уреси, сјајне и златне кочије, весели и штропотни ловови, величанствене и прећеране свечаности, уљудни и слатни обичаји, страсно похађање позоришта; пак и у црквама одјекиваше сјајност и веселост са сваке стране.

Поред тога романи младост забављаху, испрва лијепи и пријатни, за тим благопохотљиви, на пошљетку преобилни неморалности и безбоштва. Па како да се не окаља и не заблуди ма који ум, да је још чистији и чвршћи? па како не би иштетили и покварили срце још чистије?

негодovati, да покаже колико му је било мрско оскврњивање светиња и колико су окрутници били безбожни, зулумџарећи по домовини.

Човјек здраве свијести, дубоког мишљења, воље неукротљиве, бијаше у исто доба свијема пријатан, а непријатељима премио, ради чега и остаде у својој земљи; толико су му били грађани наклоњени, да у себи гризећи се, нијесу се усудили, па ни сами противници, које му се дотакнути. Али, дознавши, да су безбожници у Паризу осрамотили достојанство краљево и подло на свету религију похулили, утече са супругом, женом племенитом и побожном. И страшни приврженик правде и вјере, толико се излагао, да је нешто угледом својим, а нешто отвореношћу и племенитом ријечју многе на прави пут извео.

Ради чега велика мржња и завист против њега нарасте — није могуће доказати. Видећи га далеко од својих, одлучише му пропаст; оптужише га, да онђи са непријатељима Француске и — осуде га на смрт.

Млада његова грофица Вирџинија бијаше и даље срчаном и побожном женом, него једино настојаше пронаћи начин, како би избавила мужа из шапи оне звјеради; али јој не пође за руком. Саставивши се с грофом пошљедни пут, соколила га је на узвишену стрпљивост.

Сада пак, када преко мјере нарасте ненасићена пожуа за крвљу и похотом заблуда код оних звјерова, у исто вријеме и младића Алфонса разбојнички отргоше из крила мајчина, подмитивши му слугу.

Кад изађоше из оних опустошених кућа, грозни разбојници стадоше младића грдно тући: — Ајд, рекоше му, знади што значи пјешке ићи; управо, ајд! — За тим, страшно урликајући, исмијаваху га: ах, деликатни младићу, камо возња на колима!? дођи слатки мој, ух, дођи, даћемо ти коње и кочију. — Ну, гледај се! прави си отрцани деран; сад ајд, луђаче, моли се Богородици и свецима! Држ га управо, Барлино, да не падне... Један угурсузе, нијесам ли ти ја рекао? Ајд,.... објешеначе! Лијеп си нам шићар. Перун, аристократски мезимче, мезимче ђавољев.... Што си скривио јаднице?... Маленкост, ништа... најпријед ми, а сада ви остали. — И тако срамотећи и ругајући му се, пјани сагињаху се, да задрже несретног младића, који се мало за тим онесвијести и пане. Подигоше га одметници и ђавољским посмјехом удараху онај анђеоски образ, који, и ако блијед, ипак бијаше склон да им опрости. Него видећи они, да му се не повраћа дух, однесу га у

затвор, повикавши: ту стој, ти си за вјешала. У обичној кавези е! но.... већ су сви као и ти подлаци, луде, које и најмањи страх убија. Баци му крчаг воде на образ, па нек' иде к врагу. — И отидоше у нове пустоловине.

Тамничар, и ако строг, ипак знађаше за човјештво, немаше срца да га мучи, већ му даде на силу да попије неколико капи ракије, попрека му лице водом и однесе га у одређени затвор и ту га остави.

Сакупише се тамничари и стараху се око њега све дотле, док очи не отвори, с којима опет зажмури. Да га околостојећи још више не бише преплашили, разговараху се у шали између себе. Младић их премјери очима, испрва сумњиво, а за тим зачуђено и замишљено; јер мјесто оних жалосних и ужасних слика, поткупљених крвника, гледаше друге, премда строге, ипак мирне и чувши племенити и богоугодни разговор, не знађаше што да рече, већ протрља очи, бојећи се, да не сања, желећи се увјерити, је ли истина оно, што је опазио, на што му се један од присутних приближи, пружи му руку и дигне га, за тим пољуби га у чело и слатко му проговори: — Дакле и на теби, младићу, изли се бјеснило оних... Како им драго... молимо се за њих.

И она различита гомила тамничара, која је о разноврсним наклоностима расправљала, сједини се у мислима; падоше сви на кољена; један само стојаше и тај узме крст, пољуби га и нико не дахну.

У тој великој хармонији различитих гласова, који се из унутрашњости мољаху за гониоце тиране, бијаше нешто мистичног, нешто узвишеног, светог, да младић Алфонсо заборави и на себе и на своју мајку, а занесе се мислима к Богу, распетоме на крсту, Ономе, који је и непријатељима опраштао.

Бијаше ту ћелавих глава, сиједих стараца, наборених чела од осамдесет година, и оних, који младићима не доликују, мирних очију, умиљато оборених земљи, веселих лица, к небу окренутих..... Ох! како је лијепо јединство цркве хришћанске, која не вријеђа, већ прашта, примајући у своје крило мноштво вјерних разних народности.

Мало постоја, кад опет тамничар, и да не проговори, зграби неуљудно Алфонса и одвуче га. Након приличног хода по дугим и мрачним ходницима улезе напошљетку у једну собу, освијетљену слабом свјетлошћу једне свијеће. Сјеђаше човјек од неких 40 година, подбоченом главом. Кад је опазио,

да младић улази, даде знак руком и окрене се; имаше тамно лице, злокобан поглед, чело намрштено и помично, очи по нарави ватрене, али непомичне, уста помична на досадни бол, али тајни, тако исто презрено и заповједнички осмјешљива.

Извади из џепа листић и пружи га Алфонсу, те хладно ал' одлучно подвикне: Читај! — За тим умуче чекајући.

Алфонсо прими лист и погледа; кољена му клецаху, рука задрхта, лице одма поблијеђе. — он упозна шакопис очев и стаде суморне душе. Али га тргну изнова онај глас Читај, дакле, дијете. — Он бијаше нестрпљив, али одвећ сладак.

Младић, тресући се, читаше:

„Премили Фаусте,

„Фридрик и Карло неће закаснити; достигнуће те; о другијем не знам за сада ништа, али мој Алфонсо казаће ти штогод. Моли за мене и... разумијеш ме.“

Онај човјек сада одобровољи се, те настави: —

Ти си млад, Алфонсо, не плаши се, ја ћу те штитити.

— Господине...

— Ти ћеш добро домовини користити.

— Ал' господине...

— Реци ми најприје, који су они, о којима говори твој отац?

— Не могу казати, нити ћу их икад просочити.

— Ајде, јадан, то је дјетињарија. Дозови се памети.

— Приправан сам умријети.

— Злочинац разјарен скочи: Злочинац Валсемире подучава те, дакле, ту смо!...

Алфонсо, који прије дрхташе и не смијаше писнути, на те ријечи успламти у лицу и гледајући га ватреним очима, показиваше му небо. — Он ће умријети као јунак, рече, јао издајници!

Овај се хладно умири и лупнувши ногом, слузи, који дотрча, нареди.

У опатију — овога на смрт! промрмља тужно, на што младић подсмјехујући се одговори: на живот! —

По наредби буде одведен у другу тамницу, гдје се сам налазаше. Он знађаше, да ће умријети и бијаше весео; жалопћаше га само помисао на остављену мајку, али ју ослањаше на доброту Онога, којему радо чињаше жртву за свога живота. И са свим тим, премда изнемогао од удараца, а душа уморна од многих брига, ипак се успава у очи великог дана, *diès magna*.

И у сну чињаше му се, да види оца, који га с неба зваше, који му пружи десницу, а са лијевом с мајком се рукаваше;

и ево за тим указаше се страшна уста, која сву тројицу повуче у једну шпиљу мрачну и грну; кад, чуда, скрати се овај човјек, изгуби густу браду, разведри лице, баци крет на себе и дигне се, преобразивши се у старца још непознатог. За тим се овај одједном преобрази и прикаже се Алберто, мили његов пријатељ, који повиче: о премили.... Он је хтио трчати, да га загрли, али удари гром и у подигнутој прашини ишчезне. Сам се сврши. Алфонсо, протрљавши очи, испрва не виђе ништа око себе, осим старе и храпаве стијене тамнице; али — након једног часка, хитац топа са свијем га пробуди и он уледа, о чуда! Алберто сам, — жељво га гледа. Ето их у загрљају, гдје сузе лију, гдје измјењују пољупце, гдје понављају грљење, о веселог тренутка, неисказане радости! Алберто бијаше младић обликом и нарављу сличан Алфонсу. Кад је овај пошљедни ишао назад дванајест година са родитељима на забаву, угледа једног дјечака од седам година, којег нека округна дервишина и мами-аспра дрмаше, те он, ганут, замоли мајку, да га избави из руку онога разбојника. Она, побожна и милостива, приближи се оном човјеку и повиче му:

Зар си купио овога дјечака те му чиниш да често плаче, и своје родитеље да не стомице, или пак да га учиш своме занату?! За тим окрене се грофица дјечаку, којег умиљато запита:

— Мој добри дјечко, како се зовеш?

— Алберто, госпођо, одговори мали стидљиво, и пун задовољства погледаше плачно час грофицу, а час Алфонса. — Зар немаш мајку, јадно дијете? Ах, да, имађах је.... бијаше као и ви тако њежна и умиљата.... али једног јутра нашао сам се у крилу једне жене никад невиђене, која ме предаде овоме човјеку.

Довршивши почме плакати.

Алфонсо се пак више не могаше уздржати, него замоли родитеље: --

О мајко, повиче, о оче... ја ћу бити тако добар, тако послушан, толико, толико.... али, ајте, дајте ми га за брата!

А они, плачући, уступише му га.

Живјели су увијек као пријатељи, док Алберто не наврши деветнајесту годину (Алфонсо имађаше осамнајест), које године буде у војнике уписан. Кад се породила револуција, нико за њега не знађаше.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ ЈУНАЧКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

Похара Зубаца и Туђемила *)

Пије вино Малени Шћепане,
У манастир, у Брчели горње,
Код бијеле лавре Петровића;
С њиме пију кнези и војводе,
И племенски храбри началници,
Из Црмнице питоме крајине.
Кад се Шћепан понатио вина,
Овако је њима бесједио:

Црмничани моја браћо драга,
Има мадо доба и времена,
Да је мене Русија послала,
Да управљам малом Црном
И потресам турском царевином.
Каже ми се срећа на оружје:

*) Зупци су стојали у Доњу Совину, у подножју иданине Врсута. И данас се ту палаз^е сувозидана кућишта, бистијерне, убли и земљана гувна. Пошто су их одатле прегнали, настанили су се више Диобака, гдје се и данас познају њихова кућишта на Поврије, одакле су их Црмничани одагнали. Црквицу, коју су они обновили, по причању је била саградила краљица Јелена, кад је из Црмнице предигла. Дакле, као што и у пјесми стоји, они нијесу могли имати повјерења у Турака, док су римокатоличку вјеру примили. А онда их је заступао и бискуп, који је на бискупији ниже Бара становао. Док су у Совини становали, авали су се Созинићи; а прозвали су се тако због зубастог камења, гдје су се настанили били. Пошто им Црмничани погоре куће, они се помакну овамо, гдје се и данас налазе. Ово земљиште припадало је манастиру Ратцу св. Рока). Раввалине, која се сад надави у аустријском Приморју, на крај Спича, причају да је градила царица Јелена. Ту има и разрушених цркава 7—8, и вода је доведена била водоводом кроз камен и сад се познаје, кудије је доведена била. Па кад је цар Сулејман потучен био под Бечом, онда су са Ратца топовима чинели шемдук турској погибљи. Турци онда разуре Ратац на љутње и земљиште манастира Ратца припаде Турцима, т. ј. данашње Зубачко земљиште; те су Зупци у почетку на спахилуке турске живјели, а послјиде су га закупили.

Сад да се опет врнем на Шћепана: Он је, живјећи у Брчелима, излазио на коња на брдо Острик, који је на средини и погледу све Црмнице, и говорио, да ће ту град градити. Сад се туда не би могло коњем изаћи, но је вода острмила. У Доњем Брчелу градио је Шћепан тамницу у дну једнога потока, па пошто му се дошале, уврћао је воду од тога потока на тамничаре; до скоро се је познавала та Шћепанова тамница, па су је људи разурили и камење однјели по међа од њива. До скоро се је налазила — а не знам је ли сад, — једна страна од носила Шћепанових, биће сигурно од оних, на којима су га носили, кад је ослијенио, по племенима. Ако постоји сад та страна од носила, вриједно би било коју о њој проговорити и описати је.

Ја опалих села и вароши
 По граница од Херцеговине,
 Од Требиња и од Суторине,
 До Мораче у крај Подгорице,
 Да се бјелог двора не бијели,
 Ког нијесам ватром изгорио,
 А не има мајке ни љубовце,
 Што нијесам у црно завио.
 Па сам сада к вама похитао.
 И са мном је нешто мало војске,
 Добровољци неки Црногорци,
 Да идемо против Арбаније;
 Но ће ћемо с војском ударити?
 Или ћемо крајем блата хладна,
 Пут Крајине Скадра бијелога,
 Ил' високим брдом Суторманом,
 Пут тврдога Бара на Крајину,
 Ил' Приморјем крајем мора слана?

Веле њему црмнички главари:

„О Шћепане, наша круно сјајна,
 Ми нећемо крајем блата хладна,
 Пут Крајине Скадра бијелога —
 Дубоко су у Крајину Турци
 И то јесу Срби и Латини,
 А све наша браћа од старине;
 Нит' Приморјем крајем мора слана
 И то јесу Срби и Латини,
 Исто браћа наша од старине,
 Но хајдемо брдом Суторманом,
 Пут тврдога Бара на Крајину,
 Да харамо села под Кунаром,
 Туђемилце и горње и доње,
 И површје село од Зубаца;
 Јер су Зупци клета колијевка,
 Бјеху прави Срби од старине,
 У Созину давно насељени,
 Па се с нама сложит' не хоћаху,
 Но се Бару отимаху граду,
 Ђе лимуни и неранце расту,
 А под турску припадаху владу.
 Па ми често чете подизасмо,
 Из Созине Зупце ишћерасмо,
 Сагнасмо их у барску Крајину,
 Код Рибњака село населеше,
 И Иванску цркву обновеше,
 И с Турцима често долазаху,
 Те заједно на нас војеваху.
 Ал' их Турци пријеко гледају,
 Јер Србина виђет' не могаху.
 Опет Зупци клета колијевка,

Од источне цркве отпадоше,
 А при римској цркви припадоше.
 Католичку вјеру прихватише,
 И с Турцима жешће војеваше.
 Но ту с нашом војском ударимо.“

Када Шћепан разумје главаре,
 Радосно је на то пристануо,
 И весело коња појахао.
 Оде Шћепан и са њим главари,
 И ето га низ Црмницу доњу,
 Докле пољу црмничкоме сађе,
 Ту је Шћепан с војском починуо,
 Украј Капе студене ријеке,
 Ту је Шћепан за дан починуо.

Црмничани кад то разумјеше,
 Сваки хита за Шћепана пита.
 Кад се војска прикупи Шћепану,
 Најпре зовну наше крајичнике,
 Све Лимјане и Глуходољане,
 Који ће му калаузит' војсци,
 Па се добра упутила војска
 И Лимјане село прегазили,
 И ето их брду Суторману,
 На Башину воду починули,
 Ово воде вагрук наложили,

А пред собом стражу истурили.
 Кад је било ноћи од поноћи,
 Бјеше јасни мјесец на немоку,
 Тад главари позваше Шћепана, —

„Сад је нама вакаат од ударца!“

Тада се силна упутила војска,
 Низ велику Суаорман планину,
 Докле доше до Камена црна,
 Крај Смоквице у тијесна љуца,
 Тада Шћепан позива главаре,
 Првог зивну на гласу сердара,
 Бољевићког Пламенца Мојаша,
 И даде му два храбра племена,
 А пред њима два избрана кнеза,
 Ђуровића и Барјамовића,
 Преко Пода по дну од Куноре
 На крваве Суличића куле.
 А оправи други дио војске,
 С десна крила од Камена црна,
 А пред њима до два добра кнеза,
 Кнеза Марка Глуходољанина,
 И сокола Кљисића Николу,
 С њима посла Масоничић Јанка,
 Са барјаком у бијеле руке;
 А осталу по сриједи војску:

Сотониће и још Брчељани,
 А пред њима три избрана бана,
 До два брата до два Поповића,
 Прота Ника и Ђурицу кнеза,
 И војводу Сотонићког Богда,
 Да ударе на Зубачке куле.
 Шћепан сједе на облу главицу,
 Тако звану на Камену црну.
 Доклен Шћепан подијели војску,
 У то сијну зора на истоку,
 Са свих страна Срби ударише.
 Ах, мој Боже, големе жалости!
 Кад удрише од свуд Црногорци,
 Сташе у дим претварати куле,
 А из кула искачу јунаци
 Хватају их мрки Црногорци,
 И сијеку са рамена главе.
 Бјеже буле са њима Латинке,
 Голе, босе, с ђецом по камена,
 Пишти робље — големе невоље,
 Док на исток обасјало сунце,
 Сва три села Срби похараше.
 Ал' су Срби срца милостива,
 На слободу робље оставише.
 Што у виче испод рабље српске,
 То побјеже Бару бијеломе,
 То гледала пребијела вила,
 Па полеће на лагана крила,
 На високу брду Велебусу,
 Отлен зивну Бару бијеломе,
 А на име Шкањевића Бега:

„На зло сио у зору заспао,
 Црногорци рају похараше,
 Туђемилице и горње и доње,
 И Површје село од Зубаца!“

Кад је Бего разумио вилу,
 Једанак је на ноге скочио,
 Топ избачи, а пушку прихвати,
 Хабер даде у барску Крајину,
 Да хитају Турци у индату.
 Сам покличе Барце и Заљевце,
 С њима пође пут воде Сусташа,
 Да претече Србе на потоку,
 Дође Бего на Црну потоку,
 Испред себе поградио шанце,
 Док му стигне војска и топови.
 У то стиже црногорска војска,
 С оне стране од Потока црна,
 И ту с мјеста затурише кавгу.
 Ту се бише преко пола дана.

Још до ноћи бјеху два сахата,
 Докле Бегу индат прискочи,
 Од Зајева и од Мрковића,
 И са војском од града топови,
 Те на Србе ватру оборише.
 Ал' се Срби огњу не подају,
 Нити могу јуриш учињети,
 Нити могу Поток прегазити.
 Докле нојџца од акшама дође, —
 Пуче пушка, а за њом лубарда,
 Уби пушка Вучетића Марка,
 А лубарда доброга јунака
 Барјактара Масоничић Јанка.
 И на томе боја раздвојише,
 Те се Срби натраг повратише
 На Рибњаку логор учинише,
 Те од боја трудни починуше,
 И на једно шићар покупише,
 И погибшу браћу избројише:
 На мртво су тридест и четири,
 Међу њима Јанко барјактаре;
 А бројаху од Турака главе:
 Осамдесет и више четири,
 А не бројим роље небројено,
 Што су Срби на слободу дали.
 Па стадоше шићар дијелити,
 Свакојему другу подједнако,
 Харамбашам' дају старешинство
 Кома хата, коме сабљу бритку,
 За Шћепана нико и не хаје,
 И на њега не обрћу главе,
 Но овако њему говораху:
 „Ми оваквог вођу не желимо,
 Који војсци стоји за плећима,
 Него ишту вођу Црногорци,
 Кома блиста сабља испред вранца,
 Ка 'но муња из густа облака,
 То од тебе данас не гледасмо,
 Ни знадосмо куд си, ни како си —
 Зато тебе старешинства нема.“
 Па се Срби натраг повратише,
 Ко је мртав покојна му душа,
 Ко је здраво опет војевао.

Из збирке: Луке Јововића, учитеља.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМА.

I.

Годинице, моја незгодице,
 Вазда ли ме у незгоди нађе:
 Каква лањска, таква ономлањска,
 А садашња ни лијека нема;
 Већ, кад дошла, више ме ненашла,
 Но удату или укупату.

II.

Што је граја за горама?!
 Ал' је свадба, ил' крштење?
 Или драга драгог кара? —
 Нит' је свадба, нит' крштење,
 Него драга драгог кара,
 Драга драгом говораше:
 Што си био у чаршију?
 Да купујем ибришима. —
 Ибришим је коса моја;
 Што ти хоће пијавице? —
 Пијавице вјеђе моје;
 Шио ти хоће лист артије? —
 Лист артије лице моје;
 Што ти хоће зреле дуње? —
 Зреле дуње дојте моје —
 Што је моје то је твоје

III. CRNOJEVIĆ

Што лијепа Целил-бегу кула,
 Јеш је љепша Целил-бегу љуба;
 Ал' је њојзи залудна љепота:
 Не љуби је бего Целил бего,
 Већ он љуби удовицу младу.
 Моли јој се Целибеговица:
 „Остави ми Целил-беге мога,
 Даћу теби по руха мојега,
 Полу руха а полу бисера.“
 Луда ли си, Целил-беговица!
 Не бих ти га оставила млада,
 Да ми дадеш три царева града:
 Твоје рухо огањ изгорио,
 А твој бисер патке позобале —
 Радија сам с' бегом вечерати,
 Но везиром над Босном постати!“
 Кад то чула Целил беговица,
 Мртва паде на мермер авлију,—
 Мртва су јед дома однијели....

Из збирке Алије Аци-Јусуфовића.

НАРОДНЕ ПРИЧЕ.

Није судбина јарац.

Подигнуо се неки цар са војском, и пође на далеко од свога мјеста, па негдје почине и преноћи. То је била једна долина између двије планине. Тек што се смркло, војска је вечерала и поспала, а зачу се цару глас једне планине, гдје дозива другу: „О друго!“ „Хој!“ „Ето се сад роди једно дијете и тешко га њему, јер ће бити најнесретни на свијет.“

Цар је то лијепо чуо, па му се дало на неспање. Кад је било ноћу, а цар опет чује, гдје једна планина довикује другу: „О друго!“ „Хој!“ „Ето сад се роди друго дијете и тешко га њему, — убиће самога себе.“

Цар је и то чуо, те тако не могне до зоре да заспе. Кад већ би зора, цар и трећи пут чује говор планински, гдје говори: „Ето и сад се роди дијете, благо њему, јер ће постати за цара иза жива цара.“

Сјутри дан нареди цар, да се сва ђеца у његовом царству покољу, која су се у зору родила.

Царева се не пориче. Сва су дјеца била тога дана поклана; само је једно остало, којега су родитељи сакрили у коњским јаслима; но, видећи да га ни ту не могу спасти, направе један ковчежић, лијепо замотају и пуште низ воду.

Неки млинар, који је чувао свој млин, наједанпут осјети, да му је нешто затисло јажу; потрчи тамо, кад али ковчежић.

Послије петнајест-шеснајест година, исти цар подигне војску и пође противу другога цара. Једнога дана петао је и разгледао своју војску, па тако прегледајући војнике тадаше му око за једнога војника млада, а лијепа, као вила. Гледајући га, смисли цар, да га узме за свога слугу, јер му се чинило, да је грехота да погине тако дивни момак. па ће га запитати: „Чији си ти, и ко је твој отац?“ Младић му одмаже ко му је отац, а цар одма пошље за њега.

То је био исти млинар, а младић онај, што га је млинар на јажу од млина нашао. Млинар то није хтио тајити од цара, већ му све по истини каже. Кад то цар разумије, сјети се како су се планине договориле и како би му овај младић могао, иза жива њега, сјести на пријесто, те напише једно писмо своме везиру, да га, тек му овај младић преда писмо, одма погуби. Пошто цар напише ово писмо, дозове младића и пошље у свој град с истим писмом.

Идући овај пут пријестонице, дође на један извор, ту сједе, почине и једе мало хљеба, па заспе. Није прошло дуго, а ето царева кћери, гдје иде да захвати воде. Кад она види младића, смртно се у њега заљуби; најпослијед примакне му се ближе и стане га разгледати. Опази му царово писмо у њедрима, узме писмо и стане да га чита. Кад царева кћер види што је у ствари, узме оно писмо, пође дома и начини друго, у којему напише: „Мој везире, тек ти овај младић преда ово писмо, даћеш му моју кћер и вјенча их;“ па, пошто то напише, пође што прије на извор и метне писмо младићу у њедра, па онда пође кући.

Елем, младић дошао, предао везиру писмо, а везир учини своје; пошто их вјенча, нареди, да се пуца из топова, и да се учини велико весеље. Мало по мало то чује и цар; кад дође кући, али збиља истина. Цар се сад опет предомисли, како ће га смаћи, нареди у једном трговач-

ком дућану неколико целата, којијема заповиједи, да, ко гођ дође од мушке стране, да га посијечу. Сјутра дан нареди цар зету, да иде и да накупи робе од истога трговца. Зет не шћене прије, но што каже својој жени, а жена, бојећи се какве пријеваре, не шћене послати њега, већ сама пође.

За мало, а цар опет види зета у животу, па, чудећи се како га нијесу целати смакли, пође у трговачки дућан, да их покара. По његовој несрећи, целати не спазе добро. да ли је то цар или ко други, те цара иза врата.

Сјутри дан народ се скупи, те сахране цара, а зета његова поставе на његово мјесто.

Што тражила оно и нашла.

Нека жена заљубила се у попа. Једнога дана замоли домаћина, да позове попа на вечеру. Домаћин се јаду досјетио, те не хтједе поћи код онога попа, већ код другог, који му је био пријатељ, па га замоли, да му за мало позајми његове хаљине. Пошто му их поп дадне и пошто се он обуче, пође дома и излема своју жену, па опет натраг по попа, за којегу му се жена молила, и одведе га дома.

„Опет си доша, ниткове један!“ заграја жена на правога и невинога попа, „сад си ме тукā, и још имаш образа, да дођеш на вечеру!“

Сирома поп, зачуђен, врати се натраг, а домаћин остане задовољан, што је вјешто изиграо своју улогу.

NACIONALNA

Језе код Лисице на конак.

„Добра лије, рећи не мож ласкаво, свак каже, да нијеси никоме зла учињела. Мене је невоља донијела на твоја врата, лисице, нећеш све зло на мене излити — ноћас ти мени учини добро, сјутра ћу ја теби. Пушти ме да преконачим код тебе — знаћу ти за љубав.“

„Мило би ми било, да ти учиним добро, одврати лукава лисица, али видиш и сам, да ми је тијесно, те готово нема мјеста ни за мене.“

„Макар мало, знаш, сасвим мало мјеста, само да могу главу склонити.“

Лисица у једно зло доба прикупи се мало, те језу учини мјесто. Сад јеж постане лукав — стане се ширити. Лисица то није могла да трпи, јер су је боле њагове драче, те се стане све више кунити. Наједанпут јеж се сасвим разгорачи, а лисица зла и гора те изваи куће.

Из збирке Илије П. Златичанша.

НАРОДНЕ ИГРЕ.

Мачке.

Ову игру играју тројица, који стану један поред другога, средњега наиме: „мачка“. Онај, који се налази на десној страни мачке, стави десну руку на лијеви образ, окренувши длан у поље, а лијеву пружи к мачки; онај пак, који је на лијевој страни мачке, држи лијеву руку на десном образу.

Мачка стави обје руке једну сврху друге и направи од њих трубу и кроз њих слично мачки пуха и мауче к другима. Погодба је, да мачка оба бије по длану, који на образу стоји, а да се чува, да му друга двојица капу не обале, јер, кад му који обали капу, мијења га, а он долази на његово мјесто.

Продаја сијена.

Ова се игра употребљује само онда, кад имају достигања на сијело. Овдје се именује један за старешину, а овај именује једнога за слугу, другога за ђавола, трећега: „што“, четвртога: „пошто“. Послије наброје што више бројева: један, два, три и т. д. Свак пази своје име и број, јер кад погријеш, даје капицу, коју добије тек онда, кад буде пресуђен. Старешина зове: „Слуго“. Он одговара: „Ја“. „Пошто бјеше сијено на пазар“. Он ће од прилике одговорити: „По пет, старешино“. Број „пет“ одазове се и рече неки други број, или ђавола, или „што“, или „пошто“. Ако се не одазове онај, којег именује, даје капу. Име онога, који је погријешо, не смије нико споменути, осим старешине, још је дужан сваки одазвати се и на питање одговорати.

Зечева.

Један се начини налик на зеца, направи два велика уха, па онда бјежи по кући, кридући се пред народ; други се направи кучком и тјера зеца кроз народ, непрестано дајући, трећи пак обуче се у најпрљавије хаљине, ставивши повише штапчића за пас, који му служе као оружје, а ловница му је једна повиша то вага, коју носи на рамо. У једној руци има пепела, те ћерајући зеца, гађе га свом пепелом и његовом несрећом не погоди зеца, него кучку, коју стоји кривања од ране, па оскоро у име зеца коље народ и вишину дира. Народ виче на ловца: „Мичи, море, кучку, која народ коље!“ Ловац се забавио својим чудом, што је убио кучку, па јој завија рану и кука за њом. Напошљетку последије дугог дова ухвати и зеца.

Забилежио Јово Т. Вукчевић.

НАРОДНЕ ЗАГОНЕТКЕ.

Удри маљем у камени град, па искочи дивиндика краљ, ухвати га Омер капетан. (огњило, кремен, труд.)

Кокотан поје на љепан поље, катаризи бију, катабиље беру, благо тој души, која то чује. (чобан, ован, чактар.)

Имах сестру јелачу, оплетох јој бјелачу, ни јелача умрије, ни бјелачу раздрије. (бијеле покладе и бијеле покладе.)

Пет сестара град градиле, једна другу измјењива. (игле и плетиво.)

Шарено шаркићено под гором напсићено. (грожђе и лист)

Саверица воду носи, у мјешчић саверчић стрмоглав не свезан. (крава и вимс.)

Поручује чичи бан, својој мајци на диван: нити ме ждали, нити ме плачи — дивно сам ти укупан, у бјељину замотан, у гомилу стрмоглав. (крава и теле.)

На дно мора тамбулово јаје. (зрно у пушци.)

Пињатица ври, под њом огањ не гори. (мравињак).

Дома иде, а у гору гледа. (пушка)

Мећед иде планином, а бљује се сланином, а отире јарином. (облак, снијег и киша).

Дуже од коња дуже од вола, по свему свијету иде, а с мјеста се не миче. (врата.)

Ваганчић преврнух пуп, а исправих га празан. (капа).

Роди бува трупицу. (сјеме од расада).

Турчин бурчин преко греде скаче, за њим була мрке гаће преде. (мачка и миш)

Полећеше пиригин гуске, сусрете их опечен чело: куд летите пиригин гуске? Куд летимо да летимо, тебе ништа не чинимо. (искре и катао).

Ти га имаш, ја се ш њим служим. (име)

Леле сједи на камен, леле њему до Бога, све је поље позоба, па се није назоба. (млин.)

Василије Јовановић, ученик Бог.-Учит. Школе.

НАЦИОНАЛНА СЛОВИЦЕ.

(Скупљене по Црној Гори по азб. реду.)

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Куд је зло, да је горе.

Ко не умије чапом, он ће врањем.

Ко вина вечера, воде руча.

Ко има, троши; ко нема гледа.

Кад хоћеш, да убијеш змију, она врџка језиком; па кад не може ш њим ништа учинити, онда се брани репом.

Ко се не досјети приговору, неће ни изговору.

Како ко може, помози му Боже.

Кад имаде старац ђевојку, руњава му би.

Ко туђи посао прати, свој заборавља.

Колико је узбрдица, толико је низбрдица.

Ко учини другом боље но себи, неће му бити сретно.

Ко га не зна, скупо би га платио.

Куку томе, који нема плећи.

Ко оставља своје без невоље, у туђој га земљи не стимају.

Ко проси, не дијели.

Какав светац, такав тамјан.

Криво сједи, а право реци.

Као да се родио за инат.

Приближежио А. Ј. учитељ.

К Њ И Ж Е В Н О С Т .

„Српски Магазин“ годишњи часопис за 1897. год. за поуку, забаву и књижевност (са двије изворне слике) уз сарадњу српских књижевника издаје и уређује игуман Дионисије Миковић, година II. У Дубровнику, Српска Дубровачка Штампарија А. Пасарића, 1898.

Ево нам и новог магазина, којег нам уређује ватрени Србин родољуб, наш омиљени отац Дионисије. Као што се види, Магазин је примио у својим њедрима приличну грађу по свима гранама наше књижевности, ма да се усуђујемо мислити, да материјал није сређен по реду, којим би требало. Жеље уредникове су велике, достојне сваког признања, зато би га требало помоћи стварније, па да магазин стане на висини, која му је намијењена.

У оваквом развоју довољна би му и дућанска цијена била 1 фор., а право је, да се љубитељи српске књиге на њу претплате, јер је велики посао овако предузеће с јадранске пучине.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Италијанска књижевност забиљежила је златнијем словима име *Уга Фоскола*. Велики му ум и велика душа дали су италијанској књижевности неколико изврснијех дјела. Међу овијема прво мјесто заузима дјело:

ПОШЉЕДЊА ПИСМА ЈАКОВА ОРТИСА

Најизврснији италијански списатељи најбољи суд дадоше о овом ремек-дјелу.

Пошто га до данас нико још не преведе, а право је да га српски народ прочита и проучи, то сам га ја превео и штампих предао.

Пошто је књига забавна и поучна уједно за свакога, а пошто се у њој особито истиче право домољубље, то сам ја пријевод посветио српској омладини, да се њом забавља и одушевљава.

Књига изнијеће од 8—9. табака и осим пријевода имаће опширан предговор о самоте дјелу и о његовом ауктору, уз многе своје примједбе за боље објашњење.

Књига ће изаћи најдаље до Бурђев-дана ове године, а цијена јој је само 70. новчића.

За свако 10. претплатника дајем скупљачу једну књигу на дар, а књижарама обични рабат.

Ко ми новац до рока пошље, примиће књигу без трошка, иначе платиће дотичну поштарину, а књига ће му се послати поштанскијем подузећем (per Nachnahme).

Молим све своје старе и нове пријатеље и познанике, да се својски заузму око скупљања претплатника и да ми пошаљу што прије списак уз дотични новац, на чему ћу им до гроба захвалан бити.

У Никшићу, на Савин дан 1898.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

СТЕВО В. ВРЧЕВИЋ
СЕКРЕТАР Окружног Суда.

Друштвени Гласник.

У суботу, 14 т. м. друштво „Цетињска Читаоница“ и „Горски Вијенац“ давали су свечану игранку са котилоном. Овај пошљедни био је веома раскошно снабђевен с разноврсним фигурама, те је испао на највеће задовољство друштва и публике. Веселе, игре свјетске и наше у највећој ђри дуљиле су се до 3 сата по поноћи и тако испратисмо у лијепој заједници веселе месојеђе и покладе.

Митрополит Михаило.

5 фебруара т. г. одма иза подна српска црква претрпјела је ужасан, ненакнадиви удар, изгубила је свог живог кормчију, будног стражара и гвоздеог бранича вјере — Митрополит Михаило остави је тијелом, а душом отиде Богу на истину. Имајући на уму ону еванђелску, да „пастырь добрый душу свою полагаетъ за овцы“ — он је свим силама свог духа, опоженог чистом струјом Богословја, а загријаног врућим зрацима истинитог родољубља, дневно ноћно лебдио над Богом повјереном Му паством и у току 42 године чувао брод православне српске цркве од бурних таласа, који га са сваке стране запљускиваху. Држећи се строго тачног вршења црквених канона, он је пренио у доба старости тешке ударе судбине у туђини, али је све то, као и у српској цркви, духовним мачем побиједио, правда је заблестала и он је опет јавно се љубезној пастви, као прави пастир „столпъ и утверждение церкви.“

У области српске епископске Митрополит Михаило је најплодовитији и по готову најважнији мајке Србије, те је стекао гласа по свему словенском свијету и био бират за почасног члана свију тамошњих друштвено научних удружења. Особито је уживао славу у побожном руском свијету, гдје су га као свеца почитовали.

Његова смрт по срцу је љуто ранила сваког српског родољуба, а колико ће јадне сиротиње сузе пролити за њим, којима је био и отац и мајка! — Праведни Судија наградавалац, коме је он до пошљедњег куцња срца свог свесрдно служио, примиће његову мученичку душу у хору својих анђела, одакле ће се српски јерарх заузимати код пријестола цара царева, Бога живога, да Он штити српску цркву и измучени српски народ.

Слава ти и вјечити спомен међу нама, блажена душо српска! Мирно почивај костима у родној земљи, коју си љубио свим жаром срца свог!

Мир праху твом и вѣчная память!...